

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.43:635.1(477)

DOI <https://doi.org/10.57125/econp.2024.04.29.04>

Вплив економічної кризи на вирощування овочів в Україні: перспективи та аналіз

Гуцул Тетяна Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, економічний
факультет, Національний університет біоресурсів і природокористування
України, 03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15,
tet.gutsul@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1826-240X>

Прийнято: 27.04.2024 | Опубліковано: 29.04.2024

Анотація: Агропромисловий комплекс України був одним із кількох секторів економіки, які показали відносно стабільне функціонування попри великі проблеми у фінансовому розвитку країни в умовах війни. Спираючись на українські харчові традиції та родючі землі, дуже розвиненим є овочівництво, яке дає близько 20% загальної продукції сільського господарства України. Початок тотальної війни в Україні поставив перед виробниками овочів виклики, вимагаючи від них активізації зусиль для підтримки виробничих потужностей і використання потенціалу розвитку в умовах економічної нестабільності. Стаття на основі аналізу статистичних даних доводить, що українське сільське господарство процвітало в довоєнний період, а українські виробники овочів завоювали добру репутацію на міжнародному ринку, що також підтверджується постійним зростанням експорту їхньої продукції. Проте аналіз фінансових показників основних українських виробників овочів показує, що існують певні проблеми у формуванні прибутку та загальної ефективності діяльності, тому існує об'єктивна необхідність

зміцнення фінансового стану вітчизняних виробників овочів. Можливості та загрози для розвитку українських овочівників було з'ясовано за допомогою SWOT-аналізу, і результати показали, що майбутній розвиток галузі в основному залежить від динаміки військових конфліктів, а вітчизняні овочівники мають величезні фінансові, технологічні, людські та ресурсні можливості. потенціал.

Ключові слова: сільське господарство, виробництво овочів, продовольча безпека, чистий прибуток, експорт овочів.

The impact of economic crisis on vegetable production in Ukraine: perspectives and analysis

Tetiana Gutsul

PhD in Economics, Associate Professor Department of Economics, Faculty of Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, street Heroes of Defense, 15, Kyiv, Ukraine, 03041, gutsul_tetiana@nubip.edu.ua, tet.gutsul@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1826-240X>

Abstract. *The agro-industrial complex of Ukraine was one of the few sectors of the economy that demonstrated relatively stable functioning despite significant financial development challenges during the war. Drawing on Ukrainian food traditions and fertile lands, vegetable farming is highly developed, constituting about 20% of Ukraine's total agricultural production. The onset of full-scale war in Ukraine presented challenges for vegetable producers, necessitating intensified efforts to maintain production capacity and exploit development potential amidst economic instability. Based on statistical data analysis, the article demonstrates that Ukrainian agriculture flourished in the pre-war period, and Ukrainian vegetable producers gained a positive reputation in international markets, supported by consistent growth in export volumes. However, analysis of financial indicators of key Ukrainian vegetable producers reveals issues in profit generation and overall operational efficiency, highlighting the objective need to strengthen the financial*

position of domestic producers. Opportunities and threats for the development of Ukrainian vegetable producers were identified using SWOT analysis, indicating that the industry's future development will largely depend on the dynamics of military conflicts, while domestic vegetable producers possess substantial financial, technological, human, and resource potential.

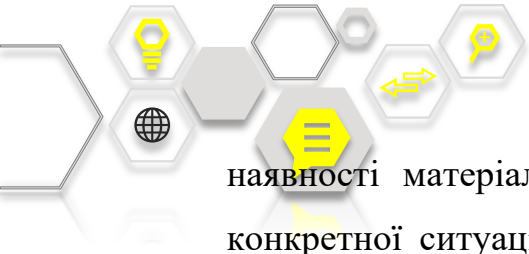
Keywords: *agriculture, vegetable production, food security, net income, vegetable exports.*

Постановка проблеми. Сільське господарство відіграє ключову роль у національній економіці, оскільки визначає виконання стандартів і вимог безпеки харчових продуктів, надходження валютних надходжень від експорту сільськогосподарської продукції та забезпечення можливостей зайнятості значної кількості населення (приблизно 17% працездатного населення України зайнято в сільському господарстві). З початком тотальної війни в Україні зросло значення вирощування овочів як складової сільського господарства, оскільки згідно з українським менталітетом і харчовими звичками овочі є основою раціону. Кількість вирощених і зібраних овочів значною мірою впливає на вартість основних продуктів харчування для українців, тому особливо важливо проаналізувати перспективи розвитку овочівництва в сучасних умовах.

Враховуючи важливість вирощування овочів для економіки України, необхідно оцінити загрози та перспективи розвитку цієї галузі сільського господарства в найближчому майбутньому. Водночас важливо також визначити, як військові дії впливають на подальші можливості розвитку даної виробничої сфери. Найкращим інструментом для аналізу перспектив і можливостей є SWOT аналіз на основі статистичної інформації та обробки аналітичних матеріалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загалом овочівництво відноситься до сільського господарства та рослинництва, тому аналіз обраної теми буде здійснюватися виходячи з

наявності матеріалів щодо розвитку сільського господарства України та конкретної ситуації розвитку суміжних підприємств в Україні. це поле. У цьому плані ми зосереджуємось на двох напрямках:

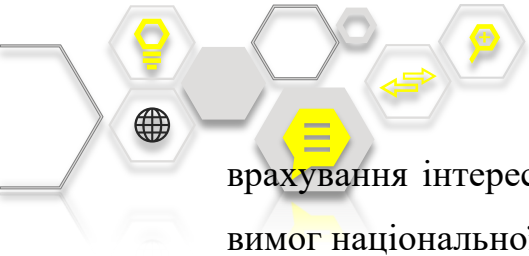
1. Макро- та мезоекономічний аналіз передумов розвитку овочівництва в Україні;
2. Оцінити можливості та перспективи розвитку овочівництва з мікроекономічного рівня.

Мета та питання дослідження

Метою даної роботи є аналіз поточної ситуації з овочівництвом в Україні та складання обґрунтованих прогнозів щодо подальшого розвитку подій, враховуючи нестабільність української економіки, спричинену військовими діями, що відбуваються на території України.

Вивчення питань розвитку різних галузей економіки України базується переважно на ретроспективному аналізі статистичних даних, що передбачає визначення структури виробництва окремих видів товарів і сільського господарства – окремих культур, аналіз виробництва та динаміки зовнішньої торгівлі різними культурами. Особливої уваги заслуговує фінансовий аналіз виробників агропромислової продукції та визначення перспектив подальшого розвитку в умовах нестабільності. Для того, щоб з'ясувати можливості та загрози, а також сильні та слабкі сторони вирощування овочів в Україні, дуже доцільно використовувати SWOT-аналіз. Статистичний аналіз для визначення перспектив подальшого розвитку Шпортюк Н. Л. [22] та практична реалізація методів оцінки фінансового стану виробників забезпечать комплексні рішення. І визначає перспективи подальшого розвитку овочівництва в Україні [17].

Учасниками були державні представники Міністерства аграрної політики та продовольства України, виробники овочів, контрагенти, залучені до процесу виробництва та реалізації готової продукції на місцях. Подальший розвиток агропромислового комплексу, особливо овочівництва, потребує

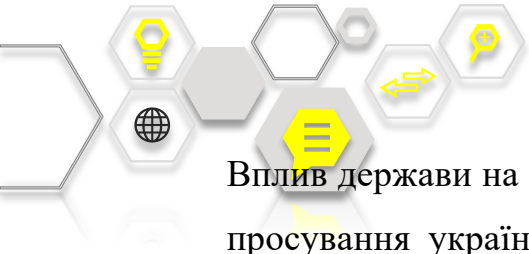
врахування інтересів усіх залучених сторін з головною метою забезпечення вимог національної продовольчої безпеки в умовах бойових дій.

Інструменти дослідження можуть бути визначені у формі загальних наукових методів і специфічних методів, як описано раніше. Особливим інструментом дослідження є SWOT-аналіз, який дозволяє з'ясувати сильні та слабкі сторони овочівництва в Україні, а також можливості та загрози для його розвитку.

У дослідженні використано статистичні дані Державної служби статистики України, показники фінансової звітності виробників сільськогосподарської продукції (особливо овочів), аналітичні матеріали, наукові журнали та книги [9].

Оскільки проблеми розвитку різних галузей агропромислового комплексу давно привертають увагу науковців, тема, що обговорюється сьогодні, є достатньо глибокою, однак військові дії в Україні поставили перед вітчизняним сільським господарством і сільським господарством нові виклики. Необхідно переглянути шляхи подальшого розвитку. На сьогодні в літературі розроблено основні характеристики розвитку агропромислових комплексів, і зокрема овочівництва. Дослідження D. Drofa присвячене питанням кіберзахисту в ІТ-системах, у ньому підкреслюється роль інноваційних технологій у забезпеченні стабільності в умовах багатофакторних ризиків. Ця ідея є релевантною й для агросектору України, де впровадження цифрових рішень може допомогти мінімізувати вплив економічної кризи на виробництво овочевої продукції [23].

У роботі Русанюка В. В. наголошується на потужній державній підтримці та її позитивному впливі на розвиток агробізнесу [19]. Проблема залучення інвестиційних ресурсів стає ключовою для сільськогосподарських підприємств в умовах дефіциту фінансових ресурсів і розроблена в працях Гуцул Т., Орозонова А., Митрофанова Г., Артюх Т. та Кравченко Н. [8]. Необхідність сучасного обладнання для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва розглядається в працях: Бровді І. [1].

Вплив держави на аграрний ринок та формування передумов для подальшого просування української продукції на світовий ринок розглянуто в працях: Мельник В. [14], Шпортюк Н. Л. [22] та Петриченко В. [17], Корнійчук, О. [12] та Задорожна, І. [7].

Проте, незважаючи на те, що питанням розвитку овочівництва та агропромислового комплексу в Україні вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють значну увагу, реалії сучасного зовнішнього середовища створюють передумови для нових наукових досліджень [8].

Тому аналіз питання перспектив подальшого розвитку галузі овочівництва в Україні представляє значний інтерес і може стати перспективним науковим напрямом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс України об'єднує галузі народного господарства, пов'язані з виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції та її матеріально-технічним забезпеченням.

Сьогодні сільське господарство, як стратегічна галузь економіки України під час воєнного стану, має багато характеристик, які також відображаються на діяльності підприємств цієї галузі:

- **Більший** вплив на роботу компанії мають погодні та природні фактори;
- Коливання продуктивності землі під впливом погодних умов і в залежності від правильно обраної стратегії обробки землі;
- Для вирощування різноманітних культур потрібна безперервна періодична підготовка ґрунту;
- Для вирощування продукції потрібна спеціальна сільськогосподарська техніка;
- Через специфіку виробничого процесу виробничий цикл тривалий;
- постійна потреба у значних ресурсах, які особливо обмежені в умовах війни;
- Для транспортування та зберігання готової продукції нового врожаю необхідно створити особливі умови.

Основним напрямком сільського господарства України є рослинництво (на нього припадає близько 74% загальної продукції сільського господарства) (див. рис. 1). На сході переважає соняшник, на півдні – пшениця, на заході – пшениця, фрукти та ягоди, на півночі – кукурудза.

Як видно з рисунку 1, овочівництво становить 20% від загального обсягу продукції АПК України, що ще раз підкреслює величезне значення цієї галузі для економіки країни. Крім того, обсяги експорту продукції підкреслюють стратегічне значення агропромислового комплексу (див. рис. 2), формують позитивний імідж України на світовому аграрному ринку та забезпечують країну валютними надходженнями.

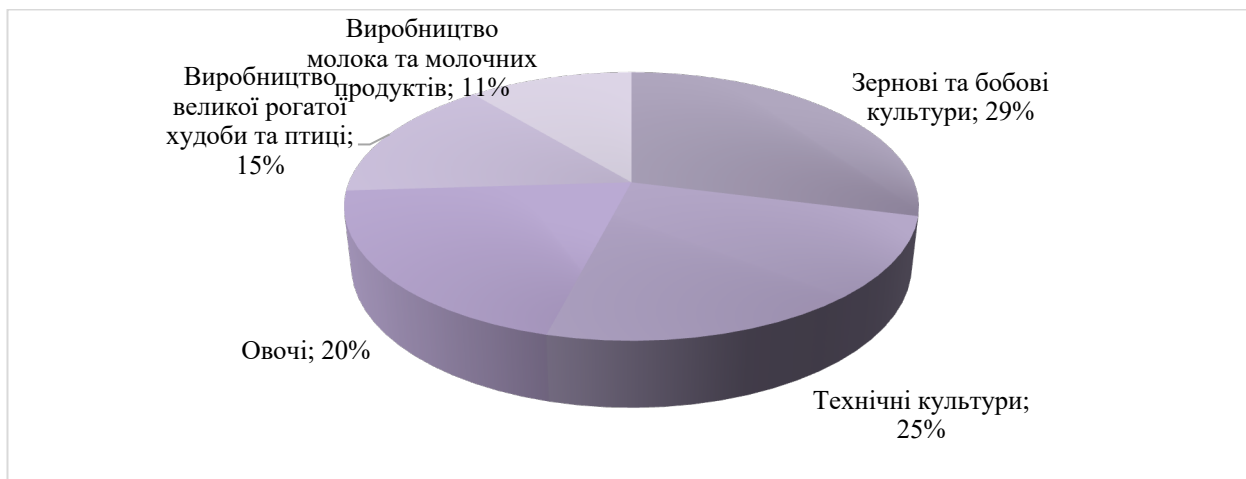

Рис. 1. Структура валового сільськогосподарського виробництва в Україні за видами найважливіших компонентів рослинництва та тваринництва у 2021 році.

Джерело: власна розробка автора на основі Державної статистики України

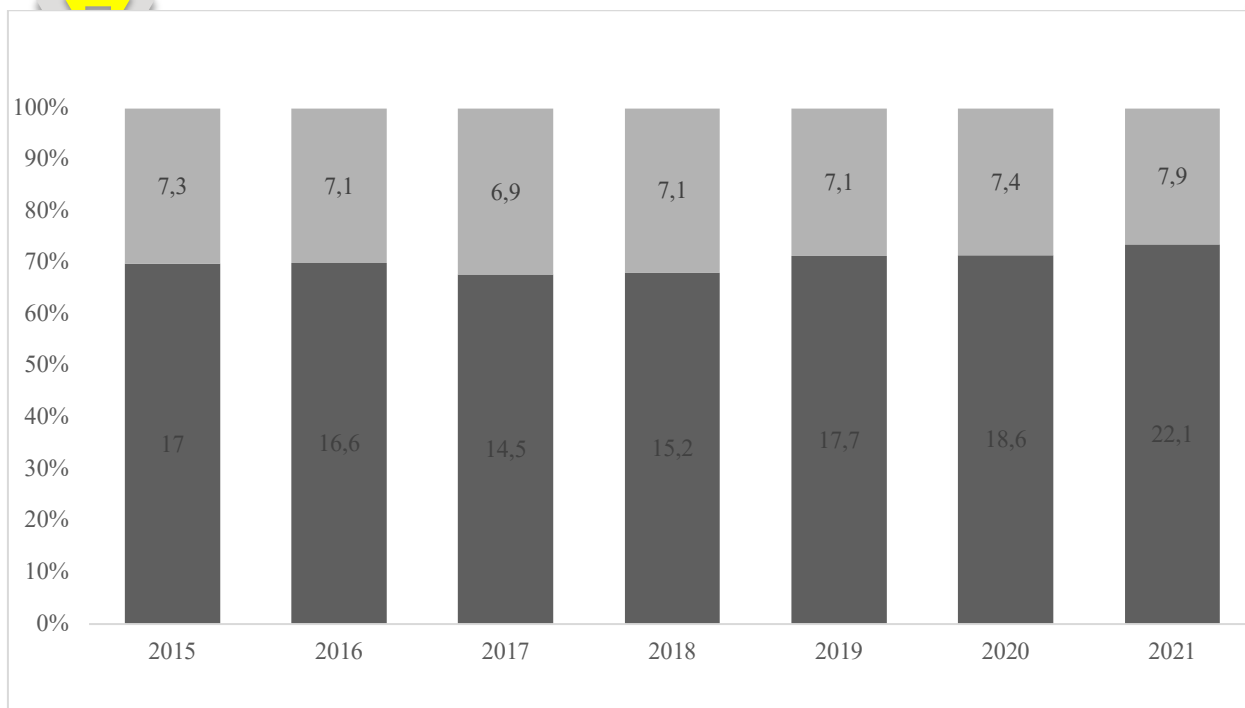

Рис. 2. Динаміка аграрного експорту України у 2015-2021 рр., млрд. грн. грн

Джерело: власна розробка автора на основі Державної статистики України

Загальне постійне зростання обсягів експорту протягом останніх трьох років, особливо в галузі овочівництва, свідчить про високий інтерес міжнародних ринків до української продукції. Проте з початком загальної війни в Україні реалізація експорту ускладнилася блокадою портів і порушенням залізничного сполучення. За останні п'ять років українська сільськогосподарська продукція продавалася в країни Азії та ЄС. За даними Державної служби статистики України, частки цих двох регіонів становлять 38% і 29% відповідно. Менші обсяги експорту були до країн СНД (13%) та Африки (18%). Основу експорту становлять продовольчі культури та овочі [9].

Як показано в даних на малюнку. 1. Важливе місце в аграрному секторі економіки займає овочівництво. За статистичними даними видно, що виробництво картоплі в Україні перевищує загальне виробництво всіх інших видів овочів, що свідчить про стратегічне значення картоплі для народного господарства.

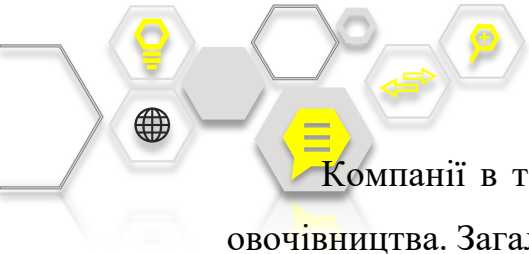
Після проведення мезоекономічного аналізу сектору овочівництва логічно оцінити ситуацію на мікроекономічному рівні, щоб визначити, як виробники овочів планують і реалізують свою фінансову діяльність і які резерви існування вони мають в галузі овочівництва. Умови для військового конфлікту. Для аналізу було відібрано дев'ять видів підприємницької діяльності, які спеціалізуються на вирощуванні овочів та постачанні їх на внутрішній та зовнішній ринки. Основні фінансові показники цих підприємств наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні фінансові показники виробників овочів у 2021 році

Підприємства галузі	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Коефіцієнт рентабельності продукції, %	Обсяг чистого прибутку, тис. Грн
Селянське фермерське господарство «Промінь»	54802	1,00	137
ПрАТ «Селянське фермерське підприємство «Селекція»	6779	3,41	1697
ПрАТ «Сільськогосподарське підприємство «Шубківське»	14321,2	-43,86	-299,9
ПАТ «АЕ Надія Нова»	45717	1,00	24147
ПрАТ «Сільськогосподарське підприємство «Дмитрівка»	94,2	0,00	20,6
Сільськогосподарське приватне акціонерне товариство «Нива»	1079,7	-0,91	-1050,3
Сільськогосподарське приватне акціонерне товариство «ВолодимирАгро»	541,9	-2,49	-17,4
ТОВ «Плодори́дія»	1671	8,72	90

Таблиця розроблена автором

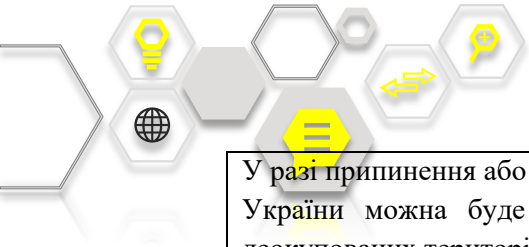
Компанії в таблиці 1 можна назвати типовими представниками галузі овочівництва. Загальна тенденція, яку ми спостерігали, полягала в тому, що ці підприємства були або збитковими, або мали надзвичайно низькі показники прибутковості, що вказувало на неефективність роботи. Можна припустити, що в умовах воєнного стану ситуація тільки погіршиться, оскільки різка девальвація гривні та висока інфляція ускладнять роботу підприємств.

Враховуючи проблеми, які зустрічаються у фінансовій діяльності типових представників галузі, та припускаючи, що ці проблеми присутні у більшості компаній, ми пропонуємо створити матрицю SWOT-аналізу для українських виробників овочів, з'ясовуючи їх сильні та слабкі сторони, а також визначення умов воєнного стану Розвиток можливостей і загроз – Таблиця 2.

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу для виробників овочів в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
значний потенціал виробничого та фінансового розвитку; Наявність значних земельних площ для вирощування овочів; Позитивний імідж українських виробників на світовому ринку; розгалужена транспортна система в Україні, що дозволяє швидко транспортувати овочі між регіонами; стабільний попит на продукцію; в порівнянні з європейськими країнами дешева робоча сила і низька собівартість продукції; наявність програм державної підтримки виробників агропромислової продукції	значна залежність від погодних умов і факторів зовнішнього середовища; потреба в державній підтримці; необхідність інвестування в посівний період, у той час, коли вхідний грошовий потік від реалізації готової продукції формується через тривалий проміжок часу; застаріла техніка, сільськогосподарська техніка, оновлення яких не завжди може бути профінансовано за рахунок власних коштів підприємства; висока вартість капіталу для вітчизняних підприємств
Можливості	Загрози

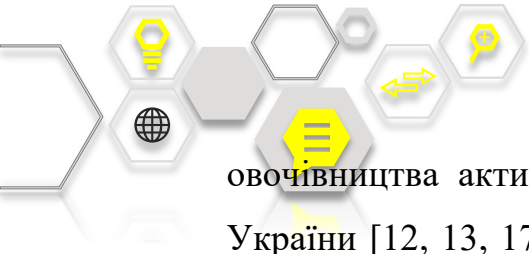
У разі припинення або деескалації війни на території України можна буде розвивати овочівництво на деокупованих територіях; Відкритість світових ринків для української продукції та позитивний імідж виробників створюють передумови для розвитку експорту; Потенційна участь українських овочівників у грантових програмах західних країн-партнерів дозволить фінансувати економічне виробництво та придбання сучасної сільськогосподарської техніки; Зростання цін на продукти тваринного походження спровокує зростання споживання овочів Потенційне зростання експорту та отримання валютної виручки дозволить оновити технології виробництва овочів та обробітку землі	Продовження військових дій на території України погіршить становище виробників овочів через відсутність коштів на державну підтримку та погіршення фінансового стану держави; окупація значних територій України виключить можливість подальшого розвитку овочівництва на тому рівні, який є сьогодні в Україні; Подальше зростання інфляції може призвести до ускладнень із фінансуванням закупівлі насіння та добрив; погіршення фінансового стану держави призведе до дефіциту фінансових ресурсів у овочівницьких підприємств
--	---

**Власна розробка автора*

SWOT-аналіз, проведений у таблиці 2, дозволяє узагальнити основні тенденції розвитку овочівництва в Україні, особливо те, що овочівницькі підприємства мають перспективи розвитку та використовують можливості та потенціал навіть у складних умовах військових дій. Для держави підтримка агровиробників є одним із пріоритетів, поряд із фінансуванням Збройних Сил України, оскільки від результатів роботи агропромислового комплексу залежить дотримання стандартів харчової безпеки в країні.

Без перебільшення можна сказати, що сьогодні українське сільське господарство є одним із найпотужніших у Європі завдяки великим посівним площам і родючим ґрунтам. Держава розуміє великий потенціал агропромислового комплексу та активно підтримує виробників у цій сфері, що призводить до позитивних результатів [4].

Для сучасних українських овочівників значні виклики ставить зовнішнє середовище, зокрема початок військових дій в Україні, що призводить до значних ризиків для подальшого розвитку. Деякі підприємства були окуповані, а деякі були змушені скоротити виробництво через постійні обстріли, але більшість підприємств, особливо ті, що вирощували овочі, продовжували виробляти продукцію. Розвиток та інтенсифікація процесів

овочівництва активно розвивалися та досліджувалися в довоєнний період України [12, 13, 17], сьогодні досягнуто позитивних результатів і українські виробники овочів мають позитивний імідж на міжнародному ринку. Варто відзначити світову тенденцію до споживання більшої кількості овочевих продуктів [3], що також відображає важливість вирощування овочів в Україні.

Беззаперечно, що перспективи розвитку галузі овочівництва залежатимуть від стану військового конфлікту в Україні та перспектив відновлення національної економіки після завершення активної фази війни. Проте можна сказати, що сфера овочівництва завжди буде затребувана в Україні, оскільки овочі, особливо картопля, є стратегічно важливою продукцією вітчизняної економіки та відіграють одну з провідних ролей у забезпеченні національної продовольчої безпеки.

Висновки. Як видно, сільське господарство є однією з важливих галузей економіки України і відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу України. Сільське господарство забезпечує державний бюджет і підтримує баланс між виробництвом і споживанням. Для овочівництва як складової сільського господарства поточний стан української економіки створює як загрози, так і потенційні можливості, які в роботі детально систематизовано за допомогою SWOT-аналізу. Загалом перспективи подальшого розвитку галузі овочівництва в Україні значною мірою залежатимуть від динаміки військового конфлікту, хоча передумови для відновлення внутрішнього ринку та подальшого просування на міжнародні ринки, безумовно, є.

Список використаних джерел

1. Brovdi I. Organic Agriculture in Ukraine as a Strategic Direction of Agricultural Development. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". "Economics" series: a scientific journal*. 2022. Vol. 24, No 52. P. 12–19.

-
-
2. Furmanets O. A., Piddubniak V. A. Influence of terms and doses of nitrogen fertilizers on winter rye yield under washing water regime. *Taurian Scientific Herald*. 2019. Vol. 1, No 110. P. 194–199. DOI: 10.32851/2226-0099.2019.110-1.24
 3. Willer H., Trávníček J., Meier C., Schlatter. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2021. FiBL. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf> (date of access: 24.01.2024).
 4. Бечко П. К., Боровик П. М., Сліпченко В. В. Державна підтримка аграрного бізнесу в Україні. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2017. Вип. 1. С. 3—11.
 5. Васильєва Л. М. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни в умовах функціонування в рамках СОТ як основа продовольчої безпеки. *Сучасна економіка*. 2019. Вип. 17. С. 55—60.
 6. Голбан Т. Т. Державна підтримка інвестиційно-інноваційного розвитку аграрно-культурного сектору економіки. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 312—319.
 7. Голобородько С. П., Димов О. М. Глобальні зміни клімату: причини виникнення та наслідки для сільськогосподарського виробництва Південного Степу. *Меліорація і водне господарство*. 2019. Вип. 1. С. 88–98. doi: 10.31073/mivg201901-162
 8. Гуцул Т., Орозонова А., Митрофанова Г., Артюх Т., Кравченко Н. Європейський та національний виміри інвестицій у сільське господарство в конвенції пандемії COVID-19. *Фінансово-кредитна діяльність: Проблеми теорії та практики*. 2022. Том 21, № 42. С. 342–350. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.42.2022.3657> (дата звернення: 13.01.2024).
 9. Державна служба статистики України. Сільське, лісове та рибне господарство. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.01.2024).
 10. Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2019. Вип. 2. С. 93-98.

11. Камінський В. Ф., Шевченко І. П., Коломієць Л. П. Науково-методичне забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення як передумова сталого розвитку агропромислового комплексу України. *Вісник аграрної науки*. 2018. Вип. 1. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201801>.
12. Кургак В. Г., Карбівська У. М., Панасюк С. С., Гавриш Я. Наукові та технологічні основи органічного луківництва. *Вісник аграрної науки*. 2019. Вип. 11. С. 28–33.
13. Левандівський О. Т. Державна підтримка аграрного сектору в сучасних економічних умовах. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Вип. 14, № 2. С. 87–94.
14. Мельник В. Особливості державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 2. С. 36–46.
15. Петриченко В. Ф., Корнійчук О. В., Векленко Ю. А. Наукові основи інтенсифікації виробництва кормів на луках та пасовищах України. *Корми і Кормовиробництво*. 2020. Вип. 89. С. 56–72. doi: [10.31073/kormovyrobnytstvo202089-0](https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202089-0)
16. Петриченко В. Ф., Корнійчук О. В., Векленко Ю. А. Наукові основи розвитку кормовиробництва в Україні. *Корми і кормовий білок: матеріали XII Міжнародної наукової конференції*. Вінниця: Діло, 2020. С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo2020conf>.
17. Петриченко В., Корнійчук О., Задорожна І. Становлення та розвиток кормовиробництва в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2019. Том 96, № 11. С. 54–62. DOI: [10.31073/agrovisnyk201811-08](https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201811-08)
18. Роїк М. В., та ін. Концепція розвитку біоенергетики в Україні до 2035 року. *Біоенергетика*. 2019. № 2. С. 4–9.
19. Русанюк В. В. Державна підтримка розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2020. Вип. 7. С. 84–93.

-
-
20. Ткаченко О. Державна підтримка аграрних підприємств — реальність сьогодні. *Інвестиції та ції: практика та досвід*. 2019. Вип. 12. С. 27–30.
21. Халкін В. Економічна сутність державного регулювання сільськогосподарського виробництва. *Сучасна економіка*. 2021. № 30. С. 57–64. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-09)
22. Шпортюк Н. Л. Державне регулювання та підтримка сільського господарства. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 112–122.
23. Drofa, D. (2023). Integrate Bio-Identification to Strengthen Data Protection in Multi-Tenant Cloud Systems. *Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science* (pp. 444-447). FuturityResearch Publishing. https://futurity-publishing.com/wp-content/uploads/2025/03/International_scientific_conference-.pdf#page=444